

Перспективу подальшого наукового пошуку ми вбачаємо в поглибленому дослідженні добродійної діяльності бессарабської аристократії в період військового конфлікту 1877–1878 рр., зокрема участі дворян Бессарабії в організації благодійних заходів.

Список використаних джерел

1. Гветадзе, ІГ., 2013. 'Доброчинна та просвітницька діяльність іноземців на Півдні України (40–ві рр. XIX – початок XX ст.)', Донецьк: *Донбас*, 390 с.
2. Циганенко, ЛФ., 2010. 'Дворянство Півдня України (друга половина XIX ст., 1917 р.): Монографія', Ізмаїл: *СМІЛ*, 384 с.
3. Гончарова, НО., 2015. 'Доброчинні ініціативи дворян у Бессарабській губернії', *Гуржійські історичні читання*, Вип.10, с.96–98.
4. Башли, МІ., 2013. 'Російське дворянство в історії Бессарабії (70–ті рр. XIX ст., початок XX ст.)', *Матеріали десятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Україна наукова» (24–26 грудня 2013 р.)*, К.: *Меганом*, с.1–3.
4. 'Бессарабские губернские ведомости', 1877, №27, 9 квітня.
5. 'Національний архів Республіки Молдова', ф.88. Бессарабське дворянське депутатське зібрання (1822–1917 рр.), оп.1, спр.1976. Листування з бессарабським губернатором, повітовими предводителями дворянства про збір пожертвувань серед бессарабського дворянства на користь Червоного Хреста. 18 червня 1877 – 11 листопада 1878 рр., 23 арк.
6. 'Бессарабские губернские ведомости', 1877, №55, 16 липня.
7. 'Обзор деятельности состоящего под покровительством Ея императорского Величества общества попечения о больных и раненых воинах с начала нынешней войны', 1877, СПб.: *Типография и хромолитография А. Траншеля*, 50 с.
8. 'Сборник материалов по русско-турецкой войне 1877–1878 гг. на Балканском полуострове. Выпуск II. Журнал военных действий, веденный в полевом штабе', 1898, СПб.: *Военная типография*, 457 с.
9. Кармалюк, СП., 1998. 'Діяльність організації Червоного Хреста в Україні в 1867–1920 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01', *Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича*, Чернівці, 16 с.
10. 'Бессарабские губернские ведомости', 1877, №98, 14 грудня.
11. 'Бессарабские губернские ведомости', 1877, №86, 14 листопада.
12. 'Кишиневские Епархиальные Ведомости', 1877, №13, 1–15 липня.
13. 'Бессарабские губернские ведомости', 1877, №100, 24 грудня.
14. 'Бессарабские губернские ведомости', 1878, №2, 11 січня.
15. 'Бессарабские губернские ведомости', 1878, №49, 10 липня.
16. 'Сборник Бессарабского земства, издаваемый губернскою земскою управою за 1877 г., №3', 1878, Кишинев: *Земская типография*, 125 с.
17. 'Бессарабские губернские ведомости', 1878, №67, 30 серпня.
18. 'Бессарабские губернские ведомости', 1878, №19, 11 березня.

References

1. Gvetadze, IG., 2013. 'Dobrochynna ta prosvitnyts'ka dijal'nist' inozemciv na Pivdni Ukrainy (40–vi rr. XIX – pochatok XX st.) (Charitable and educational activities of foreigners in the south of Ukraine (40–ies of the XIX – early XX centuries))', *Donec'k: Donbas*, 390 s.
2. Cyganenko, LF., 2010. 'Dvorjanstvo Pivdnja Ukrainy (druga polovyna XIX st., 1917 r.): Monografija (Nobility of the South of Ukraine (second half of the nineteenth century, 1917): Monograph)', *Izmai'l: SMYL*, 384 s.
3. Goncharova, NO., 2015. 'Dobrochynni iniciatyvy dvorjan u Bessarabs'kij gubernii' (Benevolent Initiatives of the Nobles in Bessarabia Province)', *Gurzhii'vs'ki istorychni chytannja*, Vyp.10, s.96–98.
4. Bashly, MI., 2013. 'Rosijs'ke dvorjanstvo v istorii' Bessarabii' (70–ti rr. XIX st., pochatok XX st.)', *Materialy desjatoi' Mizhnarodnoi' naukovy-praktychnoi' internet-konferencii' «Ukrain'na naukova» (24–26 grudnja 2013 r.)*, K.: *Meganom*, s.1–3.
4. 'Bessarabskie gubernskie vedomosti (Bessarabian provincial statements)', 1877, №27, 9 kvitnja.
5. 'Nacional'nyj arhiv Respubliky Moldova (National Archives of the Republic of Moldova)', f.88. Bessarabs'ke dvorjans'ke deputats'ke zibrannja (1822–1917 rr.), op.1, spr.1976. Lystuvannja z bessarabs'kym gubernatorom, povitovymu predvoditeljamy dvorjanstva pro zbir pozhertvuvan' sered bessarabs'kogo dvorjanstva na koryst' Chervonogo Hresta. 18 chervnja 1877 – 11 lystopada 1878 rr., 23 ark.

6. 'Bessarabskie gubernskie vedomosti (Bessarabian provincial statements)', 1877, №55, 16 lypnja.
7. 'Obzor dejatel'nosti sostojashhego pod pokrovitel'stvom Eja imperatorskogo Velichestva obshhestva popечeniya o bol'nyh i ranenyyh voynah s nachala nyneshnej vojny (An overview of the activities of the Imperial Majesty's patronage of the care society for sick and wounded soldiers since the beginning of the current war)', 1877, SPb.: *Tipografija i hromolitografija A. Transhelja*, 50 s.
8. 'Sbornik materialov po russko-tureckoj vojne 1877–1878 gg. na Balkanskom poluostrove. Vypusk II. Zhurnal voennyh dejstvii, vedennyj v polevom shtabe (Collection of materials on the Russian – Turkish war of 1877–1878 on the Balkan Peninsula. Release II. Journal of hostilities kept in the field headquarters)', 1898, SPb.: *Voennaja tipografija*, 457 s.
9. Karmaljuk, SP., 1998. 'Dijal'nist' organizacij Chervonogo Hresta v Ukraini v 1867–1920 rr.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 (Activities of the Red Cross organizations in Ukraine in 1867–1920 years: dissertation ... candidate of historical sciences: 07.00.01)', *Chernivec'kyj derzh. un–t im. Ju. Fed'kovych*, Chernivci, 16 s.
10. 'Bessarabskie gubernskie vedomosti (Bessarabian provincial statements)', 1877, №98, 14 grudnja.
11. 'Bessarabskie gubernskie vedomosti (Bessarabian provincial statements)', 1877, №86, 14 lystopada.
12. 'Kishinevskie Eparhial'nye Vedomosti (Chisinau Diocesan Sheets)', 1877, №13, 1–15 lypnja.
13. 'Bessarabskie gubernskie vedomosti (Bessarabian provincial statements)', 1877, №100, 24 grudnja.
14. 'Bessarabskie gubernskie vedomosti (Bessarabian provincial statements)', 1878, №2, 11 sichnja.
15. 'Bessarabskie gubernskie vedomosti (Bessarabian provincial statements)', 1878, №49, 10 lypnja.
16. 'Sbornik Bessarabskogo zemstva, izdavaemyj gubernskoju zemskoju upravoj za 1877 g., №3 (Collection of Bessarabian Zemstvo, published by the provincial district council for 1877, №3)', 1878, Kishinev: *Zemskaja tipografija*, 125 s.
17. 'Bessarabskie gubernskie vedomosti (Bessarabian provincial statements)', 1878, №67, 30 serpnja.
18. 'Bessarabskie gubernskie vedomosti (Bessarabian provincial statements)', 1878, №19, 11 bereznja.

Volkanova N. V., teacher of Ukrainian and World History and Culture, Izmail State University of Humanities (Ukraine, Izmail), nvolkanova@gmail.com

Welfare help to the army from the Bessarabia aristocrats during Russo–Turkish war of 1877–1878

In each war where the Russian Impair was participated there was a strengthening charitable activity to the good of the army. In such difficult time all population stratum of the country considered that it was their obligation to give a strong help to the army. The representatives of the Bessarabia aristocrats were played an important role in this process. Nobilities, with another population stratum of the Russian Impair helped very active to the army, but as compared to the staplers, citizens and bonded peasants representatives of the nobility had significant status, which were played a great part of conducting war. The purpose of the article is to study the place and the role of the nobility of the Bessarabia in welfare assistance to the army during military conflict of 1877–1878. For its implementing we used methods of system analysis, specification and historical system. It was proved that the aristocrats of Bessarabia province during the Russo–Turkish War of 1877–1878 sacrificed actively undergarments, warm clothes, dressing material for military personnel.

Keywords: Nobility, Bessarabia, charity, the Russian–Turkish War of 1877–1878, welfare help.

* * *

УДК 94(410):061.231–058.243:070(470+571)

Ботіка Т. С.,

кандидат історичних наук, Одеська національна академія харчових технологій (Україна, Одеса), btatiana654@gmail.com

АНГЛІЙСЬКИЙ ТРЕД-ЮНІОНІЗМ НА СТОРІНКАХ РОСІЙСЬКИХ ЧАСОПИСІВ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Розглядаються повідомлення про англійські тред-юніони, опубліковані на сторінках російських часописів. Аналізується специфіка створення тред-юніонів та виявлені їхні характерні особливості.

Ключові слова: Велика Британія, тред-юніони, суспільство, робітничий рух, спілка, російські часописи.

Історія громадської думки Росії початку ХХ ст. знає чимало прикладів прискіпливого ставлення до Великої Британії, країни, чиє світове надбання не одне століття залишалося головним козирем на світовому просторі. На початку ХХ ст. російська громадськість актуалізувала свою увагу до внутрішньополітичного курсу Великої Британії. Особливу популярність отримав англійський профспілковий рух, що уособлювали тред-юніони. На сторінках часописів журналістів приваблював несхожий на російський спосіб організації робітничого класу в Англії. У Росії англійський тред-юніонізм отримав поширення, оскільки в порівнянні з іншими країнами саме у Великій Британії простежувавсь значний прошарок робітничої аристократії.

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. – період істотного піднесення англійського робітничого руху. Втрата промислової монополії, загострення конкуренції на світових ринках, прагнення підприємців зменшити витрати на виробництво призвели до зниження життєвого рівня робітничого класу, який у відповідь посилив боротьбу за свої права. За кількістю та організованістю профспілок Англія у ті часи посідала перше місце у світі. Саме тому звернення російських часописів до британських проблем носить ґрунтовний характер.

Поштовхом до масової організації профспілок в Росії стали революційні події 1905–1907 рр., які призвели до запровадження договірних відносин між роботодавцями та робітниками. Крім того, в умовах послаблення цензури, в російську суспільну свідомість проникла необхідність створення товариств по захисту людей праці. Профспілки почали формуватися із представницьких органів робітників, які обстоювали їхні інтереси під час укладання колективних угод делегатських та депутатських зборів.

Звертаючись до історії тред-юніонів, варто відзначити, що профспілки виникли у другій половині ХVІІІ ст. [4, с. 10] у Великій Британії як асоціації висококваліфікованих робітників, що об'єднувалися для захисту своїх професійних інтересів. Виникнення профспілок було закономірною відповіддю найманих працівників на дії власників виробництв. Перші профспілки мали локальний характер і об'єднували в основному представників однієї професії. Згодом такі організації почали називатися професійними спілками – тред-юніонами (trade – професія, ремесло та union – об'єднання). Впродовж ХІХ ст. вони утвердилися в усіх розвинутих країнах Європи та світу. Поступово відбувалося об'єднання на рівні галузей і включення до організацій некваліфікованих робітників. Цей процес виявився тривалим. Наприкінці ХІХ ст. створилися національні профспілкові центри (об'єднання). Одним із найстаріших таких центрів став Британський конгрес тред-юніонів, створений у 1868 р. Поступово розширилася соціальна база профспілок: крім висококваліфікованих робітників, вони стали об'єднувати також напів-кваліфікованих і некваліфікованих робітників, а згодом і службовців. Спочатку профспілки створювались в основному в галузях матеріального виробництва, а згодом поширились на невиробничу сферу. З моменту виникнення профспілок вони відчували жорсткий вплив з боку роботодавців і держави. На першому етапі становлення профспілок відбувалось нелегально,

існувало навіть кримінальне покарання за членство в «змовницьких організаціях» – так офіційні правлячі кола називали профспілки. Діяли також закони про робочі коаліції, відповідно до яких профспілки і страйки категорично заборонялися. За порушення цих законів лідеру профспілкової організації загрожувало тюремне ув'язнення, а грошові кошти підлягали конфіскації.

Проте, не зважаючи на будь-які умови суспільного життя, головне покликання профспілкових організацій полягало у захисті соціально-економічних інтересів робітників [10, с. 26].

У 1899 р. світ побачив російський переклад праці подружжя С. і Б. Уебб «История рабочего движения в Англии» [8, с. 2; 7]. В Англії робота вийшла у 1894 р. під назвою «The history of trade unionism». Саме С. і Б. Уебб зробили значний внесок у всю історіографію англійського робітничого руху. Періодизація англійського профспілкового руху, що здійснили дослідники, надовго зберіглася в літературі подальших років. На думку науковців, історія робітничого руху в Англії представляла собою частину загального політичного розвитку країни. Діяльність тред-юніонів розглядалася ними крізь призму політичних трансформацій. Під поняттям «робітничі спілка» історики розуміли асоціацію найнятих працівників, яка створювалася з метою збереження або покращення відповідних умов праці [1, с. 191].

Проблемі робітничих об'єднань присвячена праця німецького економіста Л. Брентано «Профессиональные организации рабочих» [2], переклад якої з'явився в Російській імперії у 1903 р. В ній автор, описуючи розвиток профспілкового руху у країнах Європи, вагоме місце відвів Англії. Зокрема, ним подана історія виникнення англійських робітничих спілок. Центральне місце у книзі присвячено висвітленню питань економічного характеру, які, на думку автора, особливо позначилися на діяльності тред-юніонів.

Специфіка тред-юніонів проаналізована у повідомленнях, що відображають історію англійського робітничого руху. Професійні спілки – постійно діючі громадські організації найманих працівників, які виражають, представляють і захищають їхні групові інтереси, насамперед щодо найму робочої сили. В підтвердження цієї точки зору, «Современный мир» у 1907 р. назвав тред-юніони найстарішими в світі професійними робітничими спілками. Діяльність тред-юніонів журнал розглядав крізь призму питань безробіття в країні. Відповідно до цього, виділені дві характерні особливості, притаманні англійському тред-юніонізму. По-перше, тред-юніони ставили своїм головним завданням допомагати робітникам у випадку безробіття. Вони також надавали пільги працівникам, що постраждали внаслідок нещасних випадків та в період тимчасової непрацездатності. По-друге, тред-юніони виступали в якості організацій, що відстоювали права своїх членів під час переговорів з підприємцями [7, с. 73–76].

У 1906 р. «Московском еженедельнике» знайдені відомості щодо розвитку профспілкового руху не лише в країнах Європи, але й в Росії [3, с. 34].

Інформативна стаття про тред-юніони з'явилася на сторінках «Мира Божьего» у 1906 р. В ній автор намагався виявити численність англійських тред-юніонів. Для

аналізу оглядачем часопису був розглянутий відрізок часу з 1895 по 1904 рр. включно. В результаті автор засвідчив, що загальна кількість робітничих спілок в кінці 1904 р. досягла 1.148, яка налічувала 1.866.705 членів. Автор встановив, що в цілому робітничі спілки з кожним роком мали тенденцію до збільшення. Про це свідчать відомості, наведені в огляді, автор якого зазначив, що у 1904 р. загальна кількість тред-юніоністів була значна більшою ніж у 1899 р. [6, с. 45]. Спостерігач також торкнувся фінансової сторони об'єднань тред-юніонів. На його думку, найбільші їхні витрати полягали в організації та підтримці страйків на користь безробітних.

У 1908 р. «Русская мысль» повідомляла про постійні конфлікти, що виникали між працедавцями та робітниками. Визначалась також загрозлива роль подібних суперечок у загальній структурі соціальних відносин [9, с. 29]. Російська дійсність після революції 1905–1907 рр. мала чітке уявлення про те, що страйками та іншими формами тиску на капітал робітники вимушували власників до відповідних поступок.

Про організацію конфліктів писав «Вестник Европы». На сторінках цього видання журналісти неодноразово вказували на вкрай важке становище трудівників, а також страйки, що час від часу проходили на вулицях Лондона та інших міст Великої Британії. У 1912 р. подана інформація про страйковий рух в Англії. В статті мова йшла про розв'язання конкретного конфлікту між власниками та робітниками вугільної промисловості, під час якого останні потребували більш значної платні за свою працю [5, с. 383–384].

Таким чином, звернення російських часописів до історії Великої Британії, без сумніву, представляє інтерес. Російські читачі на основі даних повідомлень могли скласти відповідне уявлення про англійський тред-юніонізм. Аналіз матеріалів більшості повідомлень характеризує високий рівень уваги журналістів до основних проблем соціально-економічного розвитку Великої Британії. У більшості статей кореспондентами порушувалися серйозні проблеми внутрішньополітичного життя країни. Проте, російськими часописами висвітлені не всі аспекти англійського тред-юніонізму. Здебільшого, публікації носять несистемний характер, що вказує на недоліки відомостей та джерел, а також переконання, яких дотримувались видання. Тим не менш, звернення російських часописів початку ХХ ст. до соціально-економічної історії Великої Британії представляє глибоке наукове та практичне значення.

Список використаних джерел

1. Ботіка, Т.С., 2011. 'Діяльність англійських тред-юніонів у висвітленні російських часописів кінця ХІХ – початку ХХ ст.', *Записки історичного факультету / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*, Одеса, Вип.22, с.191–199.
2. Brentano, L., 1903. 'Профессиональные организации рабочих', СПб., 57 с.
3. Brun, M., 1906. 'Стачки рабочих и палаты труда', *Московский еженедельник*, №15, с.33–39.
4. Золотов, АВ., 2011. 'Развитие профсоюзного движения России', Н.Новгород, 374 с.
5. 'Иностранное обозрение. Грандиозная забастовка в Англии', 1912. *Вестник Европы*, №3, с.383–385.
6. 'Иностранное обозрение. Статистика тред-юнионов', 1906. *Мир Божий*, №4, с.45–46.

7. Надев, К., 1907. 'Безработица и профессиональные рабочие союзы на Западе', *Современный мир*, №1, с.73–89.

8. Уэбб, С. и Б., 1899. 'История рабочего движения в Англии', СПб., 363 с.

9. Швиттау, Г., 1908. 'Организации работодателей в их отношениях с организованными рабочими', *Русская мысль*, №11, с.29–49.

10. Юргенс, ИЮ., Можяев, ВЕ., 1996. 'Профсоюзы: вчера, сегодня, завтра', М., 96 с.

References

1. Botika, TS., 2011. 'Dijal'nist' anglijs'kyh tred-unioniv u vysvitleni rosijs'kyh chasopysiv kincja XIX – pochatku XX st. (The activities of British trade unions in the coverage of Russian periodicals of the late nineteenth and early twentieth centuries)', *Zapysky istorichnogo fakul'tetu / Odes'kyj nacional'nyj universytet imeni I. I. Mechnykova*, Odesa, Vyp.22, s.191–199.
2. Brentano, L., 1903. 'Professional'nye organizacii rabochih (Professional organizations of workers)', SPb., 57 s.
3. Brun, M., 1906. 'Stachki rabochih i palaty truda (Strikes of workers and chambers of labor)', *Moskovskij ezhenedel'nik*, №15, s.33–39.
4. Zolotov, AV., 2011. 'Razvitie profsojuznogo dvizhenija Rossii (The development of the trade union movement in Russia)', N.Novgorod, 374 s.
5. 'Inostrannoe obozrenie. Grandioznaja zabastovka v Anglii (Foreign Review. Grand strike in England)', 1912. *Vestnik Evropy*, №3, s.383–385.
6. 'Inostrannoe obozrenie. Statistika tred-unionov (Foreign Review. Trades Union Statistics)', 1906. *Mir Bozhij*, №4, s.45–46.
7. Nadev, K., 1907. 'Bezrobotica i professional'nye rabochie sojuzy na Zapade (Unemployment and professional unions in the West)', *Sovremennyj mir*, №1, s.73–89.
8. Ujebb, S. i B., 1899. 'Istorija rabochego dvizhenija v Anglii (The history of the labor movement in England)', SPb., 363 s.
9. Shvittau, G., 1908. 'Organizacii rabotodatelej v ih otoshenijah s organizovannymi rabochimi (Employers' organizations in their relationship with organized workers)', *Russkaja mysl'*, №11, s.29–49.
10. Jurgens, IU., Mozhaev, VE., 1996. 'Profsojuzy: vchera, segodnja, zavtra (Trade unions: yesterday, today, tomorrow)', M., 96 s.

Botika T. S., PhD, Odessa National Academy of Food Technologies (Ukraine, Odessa), btatiana654@gmail.com

English trade unionism on the pages of Russian magazines at the beginning of the 20th century

The reports about English trade unions are depicted on the pages of the Russian magazines. The peculiarity of making of trade unions is analyzed and their main characteristic features are investigated.

Keywords: Great Britain, trade unions, society, working movement, union, Russian magazines.

* * *

УДК 327.39(53)

Гуцало С. Є.,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, Інститут всесвітньої історії НАН України (Україна, Київ), tatoserg@ukr.net, asia-afrika@rambler.ru

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕГІОНІ БЛИЗЬКОГО СХОДУ В ХХ–ХХІ СТ.

Досліджуються інтеграційні процеси в регіоні Близького Сходу протягом тривалого історичного періоду. Стисло показані тенденції діяльності провідних регіональних і субрегіональних арабських організацій, зокрема, Організації Саадабадського пакту, Ліги арабських держав, Ради співробітництва арабських держав Перської (Арабської) Затоки, Союзу Арабського Співробітництва. Аналізуються як позитивні аспекти міжарабського співробітництва, так і його недоліки в різних історичних умовах.

Ключові слова: Близький Схід, арабська інтеграція, міжарабська організація, субрегіональне співробітництво арабських країн, міжнародний договір, пакт про інтеграцію.